

szavaival foglalhatjuk össze: „kabar vagy onogur gyökerű, honfoglaláskori helynevet csak feltevés-szerűen lehet kimutatni a Kárpát-medencében. Még az alánok asz, osz nevének az emléke is elevenebben él a földrajzi neveken, az Eszlár, Oszlár tagot hordozó elnevezések az alánság emlékeit őrzik” (A magyar honalapítás. Bp., 1987. 63, 78). BARTHA szinte szemrehányást tesz Boba Imrének, hogy kifelejtí az alánokat, holott a magyar eredetmonda alán ősanyákat tart nyilván.

Úgy érezzük, hogy a hangtörténet és a helyesírás-történet sem szól érveink ellen. BÁRCZI GÉZA (TA. 84) így ír: „Az *ö* hang csak az Árpádok korában fejlődött *ü*-ből, esetleg *e*-ből”; továbbá: „a korai *ü*-k később részt vesznek a nyíltabbá válásban, s *ö*-ben állapotodnak meg: *köves, töve, fővényes, Törek, Őrs* [kiemelés tőlem], *ölyves, körtvély*”. Az *ö* és *ü* hangok jelölését ld. KNEZSA, HírTört. 20.

Őrs nevünk etimológiája tehát az alán, jász, oszét *ürs* 'fehér' melléknévből könnyebben magyarázható, mint a török *ir, er*-ből, nem beszélve a tipológiáról, hisz az alán, jász, oszét *urs* 'fehér', mint víznév, helynév az oszét toponímiában igen elterjedt. Természetesen véleményünk a sok bizonytalanság mellett csak munkahipotézis kíván lenni, mely további kutatásra, bizonyításra szorul.

HORGOSI ÖDÖN

Néveredet-vizsgálatok Bereg megyében

Pesty Frigyes kéziratos Helységnévtárának Bereg és Ugocsa megyei anyagát mikrofilmről elolvastam, s most rendezem sajtó alá. A beregi anyag eléggé hiányos, mivel sok helység nem küldte vissza a kérdőíveket. Továbbá: nem a megszokott 1864-es év szerepel itt, hanem az 1865-ös. A kaszonyi járásban 38 község anyagát kapta kézhez Pesty. Kérdőívének 6. pontja így hangzik: „Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről, értelméről, mindegyik nyelvű helynévre nézve?” Ezt vizsgáltam meg a kaszonyi járás területén, s ezt teszem most közzé. Természetesen vannak félreolvasások is, így pl. Csomonya anyagában ezt olvashatjuk: „A nép eredetéről köztudomásból annyit lehet tudni, hogy azok mind magyarok és reformátusok” (elvégre a név és a nép szavak hangalakilag közel állnak egymáshoz). Nagyguta jegyzője beismeri: „A név eredetéről semmi tudomásom nincs”. Többségükben azonban adnak magyarázatot. Ez a járás vegyes lakosságú: magyar és ruszin (következtesen orosz-nak írják őket). Így egy-egy helységnévre kétféle magyarázat is van (lehet).

Balázsfalva: „E község nevét vette valami Balázs nevű embertől, ki – nem tudni mely időben első lakosa volt a községnek”. Későbbi neve: Ballósfalva, az eredeti névalak visszaállítása alapján (MEZŐ ANDRÁS, A magyar hivatalos helységnevéadás. Bp., 1982. 183). Mai neve: Balasivci.

Benedike: „a’ Község eredetét Benedek nevet viselt alapítójáról származtatják”. Későbbi neve: Benediki, pusztá vagy képzős személynévvel való helyettesítéssel (MEZŐ, i. m. 175, FNESz. 1: 194). Mai neve: Benedikivci.

Cserejóc: „Hagyomány útján egy orosz egyént Cseráj úgy neveztek; mely egyén nevéről Cserejócz vette jelenlegi nevét”. Később ismeretlen motiváló tényező alapján a Cserház nevet kapta (MEZŐ, i. m. 207). Ma: Cserejivci.

Cserlenő: „két veres öltözkű ur állítólag katonai egyén által alapított, kik Szláv eredetűek lévén, a telepítvényt ön ruházatuk színéről nevezték el...” Mai neve: Cservenove.

Hribóc: „...Nagy Tölgy erdőséggel van körül véve, igen sok gomba termet, elnevezték Hriba, – mí után lett Hribócz a Helység” Későbbi neve: Gombás – az eredeti név lefordítása alapján (MEZŐ, i. m. 83). Ma: Hribivci.

Ignéc: „a’ név eredetéről sem mit, sem egyéb hitelt érdemlő fontos hagyománya sins Ignécznek oroszban Znyaczovo nevezet leg fellyebb Znalo (:tudta:) Szláv szóból származtára utalhatni”. Vö. FNESz. 1: 621. Mai neve: Znyaceve.

Iványi: „a’ régebbi Iványi vára regente, különösen pedig a 10-ik században Zoltán magyar vezér uralkodása idejében egy Zoltán vezérnek vérrokona által ki vissza vonult életet élt, hívatott, épült volna, ott települt meg volna maga is, és az így épített Várat saját nevéről Ivánnak nevezte el”. Vö. FNESz. 1: 641. Mai neve: Ivanyivci.

Kajdanó: „...meg településkor tellyesen vadon volt ‘s az első meg szálló egy tisztasabb bár ide tellyesen gallyal benőt helyen települt meg, ‘s így a’ helyet annak természeti minősége után, galy-elő szót használva – a’ danó ragot onnan következtetik, hogy az első meg szálló nevét jelzi, csak azon egyben el térő véleménnyel lévén, valyon a’ meg szálló orosz, vagy Magyar volt e’, miután az Orosz Danko, és a magyar Dániel névek rövidebb kí fejezésére egyaránt alkalmazhatni a’ danó v. dani nevezetet”. Vö. FNESz. 1: 669. Mai neve: Kajdanove.

Kálnik: „Annyit derithetni ki, hogy igen nagy sár fészek, és a falún keresztül folyó kis patak ha ki árad, akkór az ember gyalog sem mehet keresztül egyik oldalról a másik oldalra, hanem ló hátón, – és az Órosz nép sárat hivatya óroszul Kál, tehát hihetőleg attól az egész község vette el nevezését Kál, Kálnik”. Vö. FNESz. 1: 674. Későbbi neve: Beregsárrét – az idegen név lefordításával (MEZŐ, i. m. 99): Ma: Kalnik.

Kismogyorós: „E község orosz nevét (Mikuluvci) valami Csurigán Mikula nevű embertől vette”, és: „Magyar nevét, mely álitólag későbbben adatott neki, – e község határában bőven található mogyoró fáktól vehette”. A fordítottja az igaz: elsődleges a Mogyorós adat (CSÁNKI, 1: 418). Mai neve: Mikulivci.

Lauka: „...Laúkán lakot egy Lávó nevű orosz ember a helység attól nyerte Lávok nevét, mely Magyarúl palló”. Későbbi neve a magánhangzó-torlódás feloldásával Lóka (MEZŐ, i. m. 167), ma: Lavki.

Medvegyóc: „...egy tanyára akadtak, a hól nyólcz Medvét meg találtak abba a tanyába és így innét kapta e község Magyarúl Medvegyócz, Óroszúl pedig Medvegyúvczi nevét”. Későbbi neve: Fagyalos, ismeretlen motiváló tényezők alapján (MEZŐ, i. m. 208). Ma: Medvegyivci.

Nagylohó: „... Nagy Lohó Helység közepén van egy forrás, mely Lóh, úgy nevezték. A Helység Nagy Lohó attól nyerte Lohó nevét – ugyan ezen forrás körül volt Növe Loch fákkal mely magyarul galagonya fa”. Későbbi neve: Beregszöllös, mivel „jó bort termő szőlői vannak” (MEZŐ, i. m. 83). Mai neve: Lohove.

Nagymogyorós: „E község orosz elnevezése a nép álitása szerint egy Tyelyiho nevű kiszolgált kapitánytól veszi kezdetét ... tölle kapta e község magyarul Kapinócz oroszul pedig Kapinuvcsi nevét”. „Jelenlegi magyar elnevezése ... a község határában lévő sok mogyoró fától vehetette kezdetét”. Ez volt az elsődleges (vö. Kismogyorós!). S itt meg kell említeni, hogy mind Kis-, mind Nagymogyorós határában van Orichovicza nevű dűlő, amely megfelel a magyar névnek. Mai neve: Kopinyivci.

Ódávidháza: „... értelme után következtetve – az ő alapító csalhatatlanul Dávid nevet viselhetett...” Mai neve: Sztare Davidkove.

Patkányóc: „... a száj hagyományból annyit deríthetni ki, hogy a leg első letelepülő Patkán nevű egyén volt...” Későbbi neve a település fekvése alapján: Patakos (MEZŐ, i. m. 206). Ma: Packonyove.

Rákos: „... a’ Község a’ régi Latorcza két partján oly kedvező helyen kezdődöt építtetni, hol a’ Latorcza folyóban rend kívül, és sok kítűnő Rákok tanyáztak ...” Vö. FNESz. 1: 198. Későbbi neve: Beregrákos a többnevűség megszüntetésére (MEZŐ, i. m. 130). Mai neve: Rakosin.

Ruszkóc: „Ruszkócz eredetéről nincs biztos adat, valószínűleg azonban alapítója Ruszút nevű lehetet, élvén e községben jelenleg is ily nevű család”. Későbbi neve: Orosztelek – differenciálatlan idegen nevek fordítása értelmezős névvel (MEZŐ, i. m. 198).

Skaratóc: „... és mint ha vargák is laktak volna ott tehát bőrökkel volt dőlgek, az Órosság pedig a bőrt Szkúrának hivattya Óroszúl, tehát hihetőleg attól vette az egész község elnevezését Skúrá Skuratócz ...” Későbbi neve: Bereghalmos – magyarosítás új névadó vonás alapján (MEZŐ, i. m. 105). Mai neve: Skuratyivci.

Szerencsfalva: „E község álitólag azért neveztetik Szerencs falvának; mivel az Ó falut a lakosoknak, nem tudni, mi oknál fogva, midőn el kellett hagyniuk, e mondatot hangoztatták: Menjünk tovább szerencsét próbálni, és így jelenlegi nevének – a nép közt lévő hagyományként – ez lenne eredete.” Vö. FNESz. 2: 573. Mai neve: Scsaszlive – tükörfordítás eredménye (FNESz. i. h., MEZŐ, i. m. 147).

Vorotnica: „... a Helység egy vonalon áll 9 számból Búbúliszka és Hribócz között – tehát Vorotnicza, elneveztetett – mely magyarul anyit térszen kapús, e szerént nevét hogy Vorotnicza, kapú a két tő szomszéd helységtől vette”. A községet Hribóchoz csatolták. A továbbiakat lásd ott.

Talán belevehettem volna Kis- és Nagybégányt is, hiszen ha nem expressis verbis, de leírása azt sugallja, hogy a Bégány név a Bégányi családtól ered. A járás többi helysége (Balazsér, Barkaszó, Bubuliska, Csomonya, Ilkóc, Kisdobrony, Kisgut, Kislohó, Klacsanó, Mezőkaszony, Nagydobrony, Nagygut, Rafajnaújfalu, Zápszony, Zsukó) nem ad magyarázatot.

Az információk – mint láttuk – vegyesek. Vannak olyanok, amelyek pontosan utalnak a név eredetére, mások viszont csak sejtetik, s akadnak olyanok is, amelyek tudákos etimológiát adnak. A járás kiválasztása nem volt véletlen. Egyrészt azért, mert egyik helység sem tartozik ma Magyarországhoz, másrészt azért, mert itt találkozhattunk a megyében – lehet, hogy a véletlen közrejátszásával – a legtöbb helyes magyarázattal.

MIZSER LAJOS

Új intézménynevek Kárpátalján

A Névtani Értesítő 15. számában megjelent cikkemben (Intézménynevek Kárpátalján. 81–5) már utaltam arra, hogy néhány intézmény nemrég megváltoztatta korábbi nevét. Az újabban gyűjtött névanyag (Ung-vidéki Hírek, Kárpátaljai Ifjúság, Kárpáti Igaz Szó, Kárpátalja 1992–1993. évi számai) alapján e cikkben ilyen új s korábban még nem tárgyalt neveket mutatok be.

1. Régi intézmények új néven

1.1. Kolhozok

A megváltozott körülmények között is működni akaró kolhozok új gazdálkodási formákat keresnek, s ezzel egyidejűleg megváltoztatják a múltjukra emlékeztető régi nevüket. „... az egykori Vörös Zászló Kolhoz immáron Tisza Kollektív Mezőgazdasági Vállalat (KIGSz 1992. okt. 15.). „A beregszászi járási beregi Lenin Kolhoz 1992. október 1-jétől átalakult a Beregvidék Részvénytársaság-gá (KIGSz. 1992. okt. 24.).

Talán az azonosítás szükségessége okán némely esetben zárójelben szerepel a korábbi név is: Arany Mező Kollektív Mezőgazdasági Vállalat (nemrég még Kalinyin Kolhoz); Latorca Kollektív Mezőgazdasági Vállalat (volt Bolsevik Kolhoz) – Ung-v.H. 1993. február 27.